

ANTONI LÓPEZ I QUILS
VICENT S. OLMOS I TAMARIT

JOSEP SERVÈS:
ENTRE EL BARROC I LA IL·LUSTRACIÓ

Introducció

Els estudis sobre el segle XVIII al País Valencià conciten, a hores d'ara, l'atenció de nombrosos investigadors, les obres dels quals ens aproximen a un moment interessant i vivament polèmic. En efecte, al llarg de tota la centúria hom viurà amb intensitat tota mena de controvèrsies, les quals atenyeran gairebé totes les esferes socials i, per bé que nosaltres ens ocuparem d'un tema ben concret, val a dir que l'ambient social, polític, cultural, etc. respon ben pregonament al planteig dicotòmic amb què el professor Reglà caracteritzà el decurs històric valencià.¹ És ben cert que els enfrontaments entre allò que ací podríem qualificar com a *partidaris* de la *tradició* i defensors de la *modernitat* és una constant universal, però a la Universitat de València aquesta pugna arribà a adquirir, de vegades, perfils força violents, com veurem en el seu moment, i és dins d'aquest contenciós —cronològicament situat després de l'auge dels *novatores* i com a immediat precedent del moviment il·lustrat— on se situà el nostre personatge, el qual, a més, ocuparà una de les càtedres objecte d'enfrontament.²

Es tracta de Josep Servès, personatge que forma part d'aquella munió de personalitats que només mereixen recensions laterals en cròniques locals no sempre afortunades, malgrat que assolirà una certa rellevància dins els àmbits de la religió i de la vida intel·lectual, del qual hem rescatat de l'oblit els dos únics sermons que portà a l'estampa —d'entre els molts que va predicar arreu de tot el País Valencià—; altrament mirarem d'aproximar-nos succintament a la biografia del frare catarrogí,³ a través de la documentació obtinguda de l'Arxiu del Regne de València (ARV), Arxiu Muni-

1. J. REGLÀ, *Aproximació a la història del País Valencià* (València, 1968). El planteig, és clar, no és exclusiu del segle de les perruques.

2. A banda de les obres citades *infra*, i dels ja coneguts conflictes entre tomistes i antitomistes, friccions amb els jesuïtes, etc., pel que fa al món estrictament científic, *vid.* VÍCTOR NAVARRO, *Tradició i canvi científic al País Valencià modern* (València, 1975). *Vid. et. not.* 27.

3. Ens detindrem sobretot en les notícies de caràcter biogràfic, tot i que també mirarem d'acostar-nos a la seua producció escrita, car mai no acabarà de recibir-hi: només dos sermons i no gaire brillants.

cipal de València (AMV), Arxiu de la Biblioteca Universitària de València (AUV) i Arxiu Històric Nacional de Madrid (AHN). Els sermons exhumats són una oració panegírica a Sant Lluç,⁴ i un sermó predicat a religiosos del seu orde.⁵

Finalment ens cal regraciar l'ajut prestat pel P. Enrique Lasa, el P. Simó Serrano, O. Carm., i tots els qui ens han ajudat, sense la col·laboració dels quals aquest treball no hauria pogut veure ara la llum.

Els principis

Ben poca cosa coneixem dels seus primers anys; sabem que va nàixer a Catarroja el 25 d'abril del 1696.⁶ El llinatge Servès no és corrent en

4. *Oración Panegyrica del Sapientísimo Evangelista San Lucas, que en la fiesta celebrada en la Capilla de la Universidad de Valencia, día 18 de Octubre de 1747 dixo...*, Imprenta de Joseph Estevan Dolz, impressor del Santo Oficio (València, s/a), registrat amb el número 2311 de l'obra de Félix HERRERO SALGADO, *Aportación bibliográfica a la oratoria sagrada española* (Madrid, 1970), p. 325. Aquest sermó es conserva a la biblioteca privada de D. Miguel Herrero y Rodríguez de Miñón, a qui li agraïm les facilitats per a l'obtenció d'una còpia. Un altre exemplar d'aquest sermó es conserva als arxius de l'*Institutum Carmelitanum* de Roma.

5. *Recíproca exaltación entre Dios Sacramentado y sus devotos los religiosos de la obediencia de la Orden de N. Señora del Carmen* (sic); *Que dixo...*, Imprenta de J. Estevan Dolz, impressor del Santo Oficio, València 1748, 45 pp. Aquest exemplar l'hem localitzat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. No cal dir que tots dos sermons van ser redactats en castellà. La importància de l'església valenciana en el procés de desnacionalització, ben coneguda, i el moment històric en què va viure el nostre personatge n'expliquen el fet. Una visió de la descatalanització de la nostra església ens l'ofereix Cristòfor AGUADO, *A la recerca de l'església perduda*, dins *Saó*, 22 (València, novembre 1979), pp. 13-15. Pel que fa a l'afirmació que l'església no deu assumir la total responsabilitat del procés de desnacionalització, sinó que hi actua com a una instància oficial més, val a anotar com a ben il·lustrativa la petició de Francesc Ballester i Rafael La Sala, professors de la Universitat l'any 1745, d'impartir les classes en *Lengua española, por causa de que, si se explican en castellano se conformaran con muchos de Nuestra España y con otras Universidades de la Europa...* amb explícita voluntat uniformatitzadora o, com ells diuen, *conformadora*. Vid. AMV, D-78, *Libro de instrumentos* citat per Salvador ALBIÑANA, *Francisco Ballester y la enseñanza de las Matemáticas* dins *Estudios dedicados a Juan Peset Alexandre* (Universitat de València, 1982), tom I, p. 77.

D'aquesta qüestió s'ha ocupat també —sense gaire profunditat, però— Alfonso VILA MORENO, *Sobre la desaparición del valenciano en los «Quinque Libri» (Casos de Aldaya, Torrent y Manises)*, dins *Torrens*, 1 (Torrent, 1982 [1983]), pp. 57-63, i el més interessant de Vicent PITARCH, *La llengua de l'administració eclesiàstica (País Valencià, segles XVII-XVIII)*, dins *L'Espill*, 6-7 (València, 1979 [1980]), pp. 41-76.

6. Vicente XIMENO, *Escritores del Reyno de Valencia* (València, 1749), vol. II,

aquest poble, per bé que ja el trobem en un cens poblacional elaborat cinquanta anys abans del seu naixement;⁷ si tenim en compte que només apareix una vegada, podem inferir que es tractaria, ben probablement, d'un avantpassat seu, extrem que no podem afirmar categòricament per ara. Ingressà al Convent de la Mare de Déu del Carme de València el 12 d'octubre de 1710⁸ i dos anys més tard, exactament el 3 de maig de 1712, hi professà:

En 3 de mayo 1712 profesó Fra Joseph Servès, chorista, de Catarroja. No hizo testamento.⁹

En principi sorprèn el seu ingrés al Convent del Carme de València siensem que, contigu a Catarroja, existia el Convent de Santa Bàrbara, al poble veí de Beniparrell. Hem de pensar, però, que aquest convent es va veure sovint despoblat a causa dels vents pestilents de les pròximes terres marjalènques, tot i que el nostre personatge estaria ben familiaritzat amb aquell ambient, car és el moment que el poble de Catarroja, junt a la resta de municipis fronterers amb l'Albufera, es lliura a un vertiginós procés de dessecació de les terres del llac amb la finalitat de convertir-les en llocs aptes per al conreu de l'arròs.¹⁰ És més probable, però, la idea d'una anterior vinculació del Convent del Carme de València amb les terres i les gents de Catarroja, com per exemple els censals que aquest convent té carregats als catarrogins Pere Alba, Vicent Riera i Andreu Pujalt;¹¹ concretament, el censal carregat sobre Pere Alba data de mitjans del segle XVI:

20 de febrer [1545]. 50 sous.

Ab acte de caregament de sensal, rebut per Nofre Arnau, notari de València, en 19 de febrer 1601, Antoni Gaza y altres veneren y originalment caregaren en

p. 316. Ximeno publicà el seu estudi als obradors de J. Estevan Dolz, el mateix impremter que estampà els sermons de Servès.

7. ARV, Generalitat, Llibre 4826 (1646), on apareix un presumpte avantpassat seu que hi figura com a *viuda Na Servès*. Aquesta dona també consta al Llibre de Comptes del Consell de Catarroja (LC), fol. 24 rº. (custodiat a l'Arxiu Municipal de Catarroja), de professió herbassera; igualment apareix a l'Arxiu de Protocols del Corpus Christi (APCC) de València, lligall 304. La viuda Na Servès va estar casada amb Ambrós Servès, amb el mateix ofici d'herbasser, que figura al LC, fols. 2 rº., 2 vº. i 3 rº. L'últim Servès que localitzem al LC s'apela Jeroni i hi consta al fol 60 rº.

8. Vicente XIMENO, op. cit.

9. AHN; Cod. 426-B, fol. 77 i V. XIMENO, op. cit.

10. Vid. Vicent S. OLMOS, *Els fonaments de l'Horta-Albufera contemporània* (Catarroja, 1982 [1983]) i Joan IBORRA GASTALDO i Antoni LÓPEZ QUILES, *L'Horta-Sud*. En premsa.

11. ARV, Clero, Llib. 2739.

favor del Convent de N.S.D. Carme, 50 sous sensals, rendals y anuals, tots anys pagadors en 20 de febrer, en una paga, per preu de 50 lliures,¹²

i, sistemàticament, tant Pere Alba com els altres sobre els quals el convent té carregats els censals, satisfan el 5 per cent a què puja l'interès d'un sou per lliura del censal imposat, el 22 de febrer de cada any;¹³ la relació del Convent del Carme amb el poble de Catarroja prosseguirà al llarg dels dos segles següents; hi consignem ara un document que ens parla de la vinculació del mateix Servès:

Juan Bautista Díez, quando se cargó el censo a favor del Convento del Carmen de Valencia, recibido por Jorge Vicente Sanchis, notario, en 20 de agosto 1680, po[se]ía las tierras siguientes: Primo, un pedaso de tierra moreral en Catarroja, otro en término de Albal, otro al camino dicho de tal, de lo que dará razón el padre del Padre Maestro Servès,¹⁴

relació que continuarà durant el segle XVIII,¹⁵ contemporàniament i al llarg dels últims anys de la vida del pare Servès¹⁶ i àdhuc després de la seua mort;¹⁷ de la lectura d'aquests documents comprovem com el convent prengué part activa en el procés d'aterrament de les terres de la marjal esmentat més amunt i que tanta importància tingué en la configuració econòmica i de les mentalitats del moment. Finalment, val a dir que la vinculació de Servès amb els religiosos del Carme de València és, d'antuvi, personal car en documentació anterior a la mencionada i coetània del nostre protagonista trobem lligalls que associaran un Servès, Na Servès o bé la neboda de Mn. Servès amb el convent valencià.¹⁸

Fos aquesta la raó, o bé que el jove Servès aspirés a ocupar alts càrrecs dins el seu orde i contemplés de bell antuvi l'ingrés a una comunitat més

12. ARV, Clero, 326.

13. ARV, Clero, 1216: *Collecta dels censals del Convent del Carme de l'any 1651*, fol. 85.

14. ARV, Clero, 1753.

15. ARV, Clero, 348. Sembla tradicional l'adquisició en aquest convent d'hàbits per als difunts de la comarca, especialment Catarroja; fins i tot Silla, més pròxim a Santa Bàrbara que no a València, hi participa: *En 7 de agosto 1710, hábito para Margarita Loys Albasa, albacea Bautista Saragoça, y se llebó el hábito Gerónimo Moles, su yerno, y vino con un escrito del padre Alberto Sans, vicario de Silla. Todos en Silla, i també, En 22 de mayo de 1710, hábito para Visenta Raga. Albacea Jusepb Verdeguer, su marido; lugar de Catarroja. Se llebó el hábito Visente Raga, su hermano de la difunta. Vid. ARV, Clero, 1308.*

16. ARV, Clero, 3580.

17. ARV, Clero, 3193 i 320.

18. ARV, Clero, 2063.

prestigiosa i amb més poder que no la de Beniparrell, el resultat és la seua ja citada tria pel convent de València. Ben jove professà la religió i ben jove igualment assolí la seua titulació de Mestre en Arts, l'any 1718 sota el vicerectorat del P. Tosca.¹⁹ No trigà gaire l'encara jove Fra Josep Servès a signar les oposicions a la Càtedra Antitomista, ço que efectuarà el 21 d'agost de 1720 i féu les oposicions a la Càtedra el 6 de setembre del mateix any, segons consta a la documentació conservada en el voluminós *Libro de oposiciones* de l'AUV:

En la Ciudad de Valencia, en veinte y un días del mes de agosto de mil setezientos y veinte años, ante mí, el presente Secretario, pareció el P. Fray Joseph Serbès, natural de Catarroja, del Orden de Nuestra Señora del Carmen, Maestro en Artes, Graduado en la Universidad de esta Ciudad, y en conformidad de los edictos mandados fixar para la oposición de las dos Cátedras de Philosophía. Dixo que se oponía y opuso a la Cátedra Antithomista, en cuia oposición executará todos aquellos Actos que son estilo en dicha Universidad según sus Constituciones, y lo firmó siendo testigos don Manuel Gonzalez de Aramil y Francisco de la Carrera, vezinos de esta Ciudad.

Fra Josep Servès

Andrés Tinagero
Secretario

i, al marge, hi consta el registre de l'oposició:

Oposición de Fray Joseph Servès.

En seis días del mes de setiembre de mil setecientos y veinte años. Cumplió este opositor con el acto de conclusiones que le tocó en este día según la antigüedad de su grado, y así mismo, con los argumentos que le fueron encargados para con los demás opositores, en los días que a cada uno tocó.

Lo que certifico,

Tinagero²⁰

El moment històric

L'època en què Servès signa les oposicions demana que hi parem esment atesa la concurrència de molts factors interessants, segons que ja hem deixat dit al principi. La ciutat de València, que fundà la seua Universitat amb la denominació d'Estudi General de València durant el regnat de Ferran el Catòlic i amb l'aprovació d'Alexandre VI, havia perdut

19. ARV, Clero, 1754.

20. AUV, *Libro de oposiciones* (123), citat per M. PESET *et alii*, *Bulas, Constituciones y documentos de la Universidad de Valencia (1707-1724). La Nueva Planta y la devolución del Patronato* (Universidad de València, 1977), p. 229. A partir d'ara *La Nueva Planta*.

la regència del seu patronat com a una de les conseqüències de la Guerra de Successió, i és precisament aquest l'any en què, després de llarguíssimes peticions, recupera la direcció del citat patrimoni.²¹

En efecte, moltes i molt insistents van ser les demandes sorgides del consistori i de la mateixa Universitat, però Felip V no ordenà fins al 26 de juny de 1720 la devolució del Patronat a la ciutat, possiblement influït per raons de supervivència econòmica de la mateixa Universitat, tradicionalment mal dotada i, des del seu regnat, força desatessa:

... queremos y mandamos que el dicho nuestro Corregidor y la Ciudad de Valenzia continuen en el uso del Patronato y las Pabordias y Cáthedras de aquella Unibersidad...²²

Recordem que Servès hi oposa dos mesos més tard i el secretari de la Universitat, que ho era també de l'Ajuntament, ja sembla posar èmfasi en la titularitat que la ciutat posseeix sobre el patronat universitari:

... graduado en la Universitat de esta Ciudad...

ens remarcarà, igual com ha fet en les signatures anteriors al mateix document, en les quals insistirà en què les oposicions se subscriuen

... en conformidad de los edictos mandados fixar por la Ilustre Ciudad...^{22 bis}

Aquestes oposicions no són convocades solament en virtut de la

21. M. VELASCO SANTOS, *Reseña histórica de la Universidad de Valencia* (València, 1868), p. 89; M. PESET *et alii*, *La Nueva Planta*, op. cit., 28, i també dels mateixos autors, *Bulas, Constituciones y documentos de la Universidad de Valencia (1725-1733). Conflictos con los jesuitas y las nuevas Constituciones* (Universitat de València, 1977), p. 19. A partir d'ara *Conflictos*. Fins a la convocatòria de provisió de places, gran part de les càtedres havien estat regides *por maestros interinos, á quienes se avía encargado la enseñanza*. Cfr. F. ORTÍ Y FIGUEROLA, *Memorias históricas ... de la Universidad de Valencia* (Madrid, 1730), p. 420. El municipi tornarà a perdre el control de la Universitat, a favor de Madrid, després de la reforma del Rector Blasco.

22. Cit. per Marià PESET, *Nueva Planta*, op. cit., p. 213.

22 bis. L'interès a posar l'accent de la titularitat que posseeix la ciutat de València sobre la Universitat persistirà durant prou de temps; en l'aprovació que fa Aureli Beneyto al Sermó Panegíric de Sant Lluç, encara l'any 1747, podem llegir que la patrona de la Universitat *es nuestra muy noble, sabia y coronada Ciudad de Valencia, que la fundó (...) la muy ilustre patrona de ésta también erigió Cáthedras y elige sus profesores como madre solícita del aprovechamiento de sus hijos y del bien de la república, como viviente, como civil, como ética, como política y como Christiana*.

recuperació del patronat a què ens hem referit, sinó que durant els anys precedents s'havien jubilat, mort o van haver de fugir per motius de guerra gran nombre de catedràtics; el mateix secretari, Tinagero, fa públiques les necessitats de la Universitat i el procediment per a la provisió de les càtedres vacants; ací consignarem aquella part documental que fa referència a les vacants al·ludides i a la provisió de les càtedres a les quals haurà de concórrer Servès:

Cáthedras de Filosofía.

Dexando aparte las Cáthedras de Filosofía Racional, de que cada año se provehen dos, una de la opinión Thomista y otra de la Antithomista, y su curso dura sólo dos años y medio, vacan las Cáthedras de Metafísica por muerte del Maestro Fray Eliseo García, Carmelita, y Filosofía Moral por muerte del Maestro Escuder, dominico y ausencia del Padre Martín, de la misma religión, a quien la dieron los Jurados en tiempo de la dominación enemiga; estas Cáthedras son perpétuas y tienen annexa Examinatura de Filosofía.²³

Així mateix, Tinagero s'afanyarà a explicar que

de las Cáthedras vacantes, las primeras que parece se deben proveher son las dos de Filosofía Thomista y Antithomista, y aunque para estas Cátedras (sic) jamás se ha acostumbrado poner edictos, sin embargo parece conbeniente que ahora se pongan para que venga a noticia de todos, que ya de oy en adelante sentido.²⁴

Malgrat la nova exigència de les oposicions, a celebrar en presència dels regidors de la ciutat, que eren els qui votaven les provisions de càtedres, tot sembla indicar que el consistori del cap-i-casal practicava un cert favoritisme en l'adjudicació de les places —ideològic o de qualsevol altra mena—, raó que fa pensar a Sargues Guillem en una adhesió ideològica de Servès a l'ajuntament i causa borbònics.²⁵

El moment és, insistim, força interessant; és l'any en què es jubila el cèlebre matemàtic Joan Baptista Coratjà, o el més conegut encara pare

23. Cit. per M. PESET, *Nueva Planta*, op. cit., p. 218.

24. *Ibidem*, p. 220.

25. J. SARGUES GUILLEM, *Apunts històrics de la Catarroja set-centista* (Catarroja, 1980), p. 160. També M. Peset insisteix que *procuraban favorecer a los suyos* [als partidaris de Felip V] *incluso com mayor inclinación que el propio monarca o el Consejo, más ecuanimes que los regidores*; *Conflictos*, op. cit., p. 19. Corregim amb aquesta nota la probabilitat d'adscripció al moviment austriacista que fa A. LÓPEZ QUILES en el pròleg de l'obra de C. AGUADO MEDINA, *Notes sobre la religiositat catarroquina* (Catarroja, 1981).

Tosca,²⁶ o sia, en plena influència dels *novatores*;²⁷ a banda, hi ha el conflicte amb els jesuïtes, els quals reclamaven la Càtedra de *Grammatica*, els aldarulls provocats pels estudiants i les conegudes «guerres filosòfiques» entre les càtedres Tomista i Antitomista, més pròximes al nostre interès i de les quals ens ocuparem més endavant. Tampoc no podem oblidar que el primer moment innovador, revestit d'un cert caràcter de preillustrat, es clouria justament l'any 1721, segons la datació cronològica proposada per Peset i que segueix Albiñana.²⁸

Per tal de finalitzar ja aquest apartat, ens cal donar ara una ullada, ni que siga succintament, a un parell de documents que alludeixen de forma directa al nostre protagonista, el pare Josep Servès, i que ens parlen d'una petició de vulneració de les normes acadèmiques.

Efectivament, l'any 1724, en un document sense datar, però redactat el 8 de juny d'aquell mateix any, segons que hem pogut comprovar en la documentació que citarem després d'aquesta, el llavors prior del Convent del Carme de València formula oficialment la reclamació de la presidència del Tribunal que ha de jutjar a l'igualment carmelità fra Josep Flames, el qual ha cursat en aquella universitat els estudis de filosofia per a l'opinió suarista o antitomista i ara s'ha de graduar en arts, per al pare mestre d'aquell convent fra Ciril Escolà —que és el professor que tingué cura dels estudis de fra Josep Flames— i, en la seua absència per causes documen-

26. Joan Baptista CORATJÀ (*Rudimentos filosóficos o idea de una filosofía muy fácil de aprender*, València, 1747 i el mateix any *Avisos de Parnaso*) i Tomàs Vicent Tosca (*Compendium philosophicum praecipuas Philosophiae partes complectens, nempe rationalem, Naturalem et Transnaturalem, sive Logicam Physicam et Metaphysicam*, 1721 i també *Apparatus philosophicus, sive Encyclopaedia omnium scientiarum, de scibili in communi pertractans*) són dos dels pensadors que més relleu assoliran en el camp filosòfic del moment, malgrat la seua major especialització en altres disciplines.

27. El moviment dels *novatores* i la seua significació en la vida intel·lectual valenciana ha estat estudiat, entre altres, per Víctor NAVARRO BROTONS, *La revolución científica en España. Tradición y renovación en las ciencias físico-matemáticas*. Tesis doctoral (València, 1977), del mateix autor: «Juan Bautista Corachan y la enseñanza universitaria» dins *Estudios de Historia de Valencia* (Universitat de València, 1978), pp. 279-292; Vicent PESET LLORCA, «La Universidad de Valencia y la renovación científica española (1687-1727)» dins «Asclepio», XVI (1964), pp. 214-231 i la seua important obra *Gregori Mayans i la cultura de la il·lustració*, Ed. Curial (Barcelona, 1975) i José M.º LÓPEZ PIÑERO, *Ciencia y técnica en la sociedad española de los siglos XVI y XVII*, Ed. Labor (Barcelona, 1979). Molts altres autors s'han ocupat també d'aquest moviment, com ara A. MESTRE, Sebastià GARCÍA MARTÍNEZ, etc., la relació dels quals fóra excessivament prolixa.

28. Vicent PESET, *Gregori Mayans...*, op. cit., pp. 21-43, citat també per Salvador ALBIÑANA, «Francisco Ballester...», dins *Estudios dedicados a Juan Peset Aleixandre*, op. cit., p. 66.

talment no justificades, es demana la presidència per a aquell tribunal del seu substitut, el pare lector fra Josep Servès,

de lo que recibirá especial honra este Convento.

Per tal de justificar que l'alumne fra Josep Flames, siga examinat per un altre professor, en aquest cas membre del seu mateix orde, el Prior del Reial Convent del Carme hi addueix uns precedents força anàlegs que feia poc de temps s'havien esdevingut amb els agustins.²⁹

Un parell de dies més tard, durant la celebració del Claustre Major que tingué lloc el 10 de juny d'aquell mateix any, hom determinarà que el ja citat fra Josep Flames puga ésser examinat pel substitut de fra Ciril Escolà, el pare lector fra Josep Servès. Aquesta resolució es pren després d'haver reflexionat sobre un llarg seguit de consideracions que l'avalaven o la contradeien, i finalment és presa sense que aquesta transgressió de la normativa acadèmica de la nostra Universitat puga servir en cap cas de precedent.³⁰

Altrament, descobrim en la documentació ací reportada una nova funció del pare Servès que les informacions fins ara consignades no ens havien permès de ressenyar; ens referim, és clar, a la seua nova condició de lector i la de substitut del catedràtic de Filosofia Antitomista.

Vida conventual

Per al resseguiment dels càrrecs de Servès recorrerem novament a la coneguda obra de Ximeno i continuarem llegint-hi que

en el [any] de 1718 recibió el Grado de Maestro en Artes en esta Universidad; y aviéndose opuesto a las Cátedras de Filosofía, y a otra de Metafísica, que después llamaron de San Buenaventura, le confirieron Examinatura de Filosofía,³¹

informació que corrobora la que ja ens havia facilitat el document de signatura de les seues oposicions i ens n'amplia els resultats, car ara sabem que obtingué la càtedra de Filosofia i l'Examinatura que duia annexa.

Anys després ens trobem el pare Servès en la realització de les funcions pròpies de la Comunitat, amb la celebració de misses pels confreres de la confraria del convent:

29. AMV; D-36, cit. per M. PESET, *La Nueva Planta*, op. cit., p. 320.

30. AMV; Llibre Capitular, 1724, D-35, cit. també per PESET, *La Nueva Planta*, op. cit. pp. 321-324.

31. V. XIMENO, op. cit.

... en 30 [de juliol] se prosigue por la misma intención (...) Fra Joseph Servès.
 ... En 13 [d'octubre] celebramos 100 misas por alma de Manuel Guiot, cofrade
 de la Virgen. Fra Servès. Etc.³²

Des de la seua condició intel·lectual es fa responsable de la vida cultural de la seua comunitat, segons que es desprèn de les següents anotacions econòmiques per ell rubricades:

Día 20 de marzo 1750, depòsito de Bachiller y Maestro en artes.	47	17	1
Día 30 de dicho mes, Magisterio.	32		
Día 21 de abril, Magisterio	32		
Día 28 de abril, Bachillerato.	12	13	—
Día 9 de mayo, Bachillerato de Colegial.	6	19	9
(...)			
Descargo			
Día 9 de febrero, por un Grado de Bachiller.	11	6	6
Día 4 de marzo, por un Grado de Magisterio.	29	7	6
Dicho 4 de marzo, por un Grado de Magisterio de Colegial.	16	19	—
Día 16 de mayo, sacó el depòsito Ribes de Bachillerato y Magisterio	44	2	6
(...) ³³			

Sembla que el pare Servès tingué una vida conventual reeixida, i el 1738 fou elegit prior del seu convent.³⁴ De la seua gestió al front del Convent del Carme —d'on posseïm més informació que no del seu pas per la Universitat, la qual no serva quasi documentació— coneixem la participació com a soci primer en el Capítol General dels Carmelitans celebrat a Roma del 14 de maig al primer de juny del mateix any de la seua elecció;³⁵ un any després, el 1739, convoca, en la seua qualitat de prior, la comunitat que regeix per tal de deliberar si el convent demanava un car-

32. ARV; Clero, 3089. Hi consignem aquest llibre no solament per poder referir-hi qualche detall de la vida conventual —ni que siga ordinari— de Josep Servès, sinó, a més, per la circumstància de tenir el títol redactat en català l'any 1730: *Racional de missas dels confreres y confrereses de número de la Santa Confraria de Nostra Senyora del Carme, escomensat en lo any 1730*. Aquest no serà l'únic redactat en català després de la guerra de Successió, sinó que encara en veurem d'altres, com ara el número 2265. Lògicament hi figura el nostre personatge ressenyat en moltes més ocasions, però pensem que com a referència hi basten les dues partides anotades.

33. ARV; Clero, 1763. La primera xifra són lliures, la segona sous i la tercera diners. Les partides corresponents al 30 de març i al 21 d'abril tenen deteriorada la part corresponent a sous i diners.

34. AHN; Cod. 481.

35. *Acta Capitulum Generalium Ordinis Fratrum B. V. Mariae de Monte Carmelo*, 2 vols., Ed. Wessels, Roma 1918-1934, p. 355. Hi figura com a 1er *Socio Aragoniae*. No s'hi troba cap referència a les seues possibles intervencions en el Capítol.

regament de censals a un interès pròxim al tres per cent, a fi de fer front als elevats deutes amb què estaven gravats per uns censals imposats al 5 per cent.³⁶ Així, després d'aplegar tota la comunitat

a son de campana, como lo han de costumbre, en la Capilla de Nuestra Señora de la Vida,

la qual estava constituïda per 35 frares sacerdots, 1 diaca i 1 sotsdiaca,

todos religiosos profesos y conventuales en dicho Real Convento (...) de quien aseguramos ser la mayor y más sana parte,

veiem que el deute puja a la quantitat de 7.146 lliures, de les quals en deuen 3.565 al Capítol de la Seu, en dos carregaments diferents;³⁷ 1.350 lliures al Col·legi de Sant Tomàs de Villanueva; 1.300 al Clavari i oficials del Gremi de Blanquers, i la resta, 931 lliures, eren censals carregats per diversos particulars, sense especificar. El deute encara s'acreixia amb les 582 lliures d'interès no satisfet. La pretensió és, doncs, trobar un censalista que els proporcione vuit o deu mil lliures, a respondre un sou per lliura.

para acudir a satisfacer los devengados que deve y poderse abastecer de algunas provisiones de que se necesita y lograr algun alivio.

En principi, sembla tractar-se més d'un intent d'aconseguir majors faci-

36. AHN; Cod. 426-B, fols. 373-374 vº, del 22 al 25 de febrer de 1739. Per a un estudi sobre els procediments de carregament de censals, vegeu M. PESET, *Dos ensayos sobre la historia de la propiedad de la tierra*, Ed. de Derecho Reunidas (Madrid, 1982) i també Telesforo-M. HERNÁNDEZ SEMPERE, *Las inscripciones de censos en Albalat de la Ribera: propuestas para un estudio sobre el crédito privado en el campo valenciano durante el setecientos*, dins *Actes du Ier Colloque sur le Pays Valencien a l'époque moderne* (Universitat de Pau-València, 1980), pp. 282-313. Pel que fa a la situació econòmica del convent, però, caldrà esperar a posteriors estudis monogràfics, que ens la puguen precisar.

37. El Convent del Carme sostindrà, és clar, moltes més relacions econòmiques amb el Capítol de la Seu Metropolitana i, de vegades, amb certa conflictivitat, com ara el plet pel domini d'unes cases el 1776, conservat a l'ARV; Clero, 2096. En les allegacions que el Capítol presenta al litigi hi ha unes consideracions sobre la procedència del dret d'emfiteusi que en aquests moments de confusió resulta molt útil de reproduir; en efecte, després de refutar l'hipotètic origen romà, diu: *por qualquiera parte que se contemple la enfeudación, ó derecho de enfiteusis, no se ha de hallar más origen ni otro principio que la potestad civil que egercian los Germanos en los que en un elegante Fragmento de un Diploma del Emperador Enrique III que refiere Heineccio; y de allí pasó á las demás Provincias de Europa, y nuestro Reyno reconoce el suyo en las enfeudaciones de Cataluña.*

litats econòmiques que no de remuntar una situació d'autèntica penúria, en una època de certa estabilitat econòmica i creixement sostingut dels preus; ells mateixos, ja ho hem vist, tenien molts censals carregats als pobles de la rodalia de València³⁸ i a la mateixa capital, a banda de nombroses propietats que asseguraven una relativa tranquil·litat,

pues es posible que por lo alcanzado que van los empleos de tierras se facilité conseguir dicha pretención.

En qualsevol cas, el Convent del Carme no gaudiria d'una situació econòmica excel·lent, segons posa de manifest el fet de recórrer als censals per tal d'alleujar les seves possibles dificultats:

para, por este medio, exonerar lo gravada que está la Comunidad,

malgrat que aquests procediments crediticis no foren sinó la forma d'encobrir el préstec usurari o amb interès, expressament prohibit per la legislació econòmico-canònica, però tolerat, segons aquest mètode eufemístic, per alguns papes com Calixt III i Martí V.

El 25 d'abril de 1744 és elegit Provincial de la d'Aragó,³⁹ càrrec que, en aquesta primera ocasió, perdurarà fins el 28 d'abril de 1747; així ens el trobem en l'exercici de la seua nova funció:

Die nona januarii anni millessimi septingentessimi quadragessimi sexti, comparuerunt coram Adm. R. P. N. N. Provinciali Fr. Joseph Servès, RR. LL. MM. Pr. Josephus Sanchis, Fr. Vicentius Armengol et Fr. Josephus Pujante, qui omnes Lauream Doctoratus Theologie humiliter petierunt a dicto R. P. M. Provinciali, et cum unusquisque eorum adimplerent que, iuxta tenorem Bullae a Provincia statuta sunt, habuissentque omnia examinatum sufragia, decima die Laureati fuerunt. In quorum fidem presentes letteras Laureales Theologis attestamus, fidem facimus, subscribimus et sigillum Provintiae apponimus die 12 januarii 1746.

Fr. Joseph Servès, Provincialis.⁴⁰

Com és lògic, el localitzarem sovint en la realització dels treballs propis

38. A banda dels ja citats, cfr. a més, ARV; Clero, 4022 i 1426.

39. AHN; Cod. 426-B, fol. 214. El text exacte diu: *En 25 de abril del año 1744 fue electo en Zaragoza, Provincial de esta Provincia de Aragón el M.R.P.M.Fr. Joseph Servès. Difinidores por esta parte de Provincia el M.R.P.M.Fr. Joseph Osca y el M.R.P.M.Fr. Pedro Nicolau, conventual de Orihuela.*

40. ARV; Clero, 1754, fol. 10. Amb el mateix acte hi consta en algunes ocasions més, com ara el 4 d'agost de 1746, fol. 10 vº o als fols. 21, 21 vº, 22 i 22 vº, que hi signa com a Prior Provincial.

del seu càrrec, com ara les despeses que ressenyem a continuació i que ell ha originat a la seua comunitat:

Más. Por media docena de platos y media docena de xicaras para la celda del R. P. Provincial Joseph Servès.	—	10	10
Más. Pagué por el alquiler de una silla a La Eliana para N. P. Provincial	1	10	3
Item. Pagué a Salvador, el sillero 5 libras por alquileres de sillas desde el viaje del P. Prior a las vendimias asta el último de octubre en que pagué otro viaje con las sillas que fueron a La Eliana con nuestro P. Provincial.	5	—	—
Item. Pagué por hazer quatro colchones de la celda de nuestro P. Provincial, en 11 de mayo, 6 sueldos, de buena moneda	—	6	—
Item. Pagué treze pesetas blancas en la venida de N. P. Provincial, a saber, 5 a los criados del Conde de Syrat, 4 a los del 2do. coche en que iba nuestro P. Prior, y los otros 4 a los guardias de la puerta, que son ⁴¹ .	3	9	1

De la lectura d'aquest mateix llibre verifiquem uns elevats deutes que la comunitat del Carme tenia contrets amb el pare Servès des que havia accedit al càrrec de Provincial,

Tassas. Entregué a N. P. Provincial, a cuenta de lo que el Convento le deve.	18	14	2
Más. En 5 de febrero pagué a N. P. Servès 20 libras, a cuenta de las que el Convento le resta dever	20	—	—
Item. Pagué a N. P. Prior, según póliza, 71 libras, 10 sueldos, 8 dineros por las tassas de la 3 visita de N. P. Provincial, y 9 libras, 6 sueldos y 8 dineros a cuenta de lo que se le deve a nuestro P. Servès, que juntos son ⁴² .	80	17	4

L'import total del deute, segons la suma del total de les partides, ascendeix a 195 lliures i 6 diners, xifra que, tot i ésser incompleta, sembla força elevada si atenem a la resta de despeses a les quals ens hem referit.

Altrament, sota el priorat de Servès, l'any 1746 s'engega un plet judicial contra Antoni Garcia per la millora d'unes terres que la comunitat posseeix a la partida de la Font d'En Corts; en la primera reunió

41. ARV; Clero, 348. Hi ha, certament, moltes més partides que no reproduïm per no allargar excessivament el text, especialment les relatives a les seues visites a Saragossa en l'exercici del seu càrrec. Per a la distribució de les monedes, vid. nota 33. L'Eliana és un lloc tradicional d'estiueig, al Camp de Túria, on la comunitat posseïa força terres i cases.

42. ARV; Clero, 348. També ací hem de restringir la consignació de les partides per no allargar innecessàriament el text.

Congregados a voz de campana y Capítulo, celebrantes en nuestra Aula De profundis, donde acostumbramos tratar y deliberar las cosas de importancia y pertinencia de nuestra Reverenda Comunidad.

s'apleguen, a banda del prior, vint-i-nou frares sacerdots, un diaca i un sotsdiaca, tots ells professors del convent, i se n'esmenta un altre sacerdot i un lleg absents;⁴³ el nombre de conventuals és lleument menor que el citat anteriorment per a l'any 1739, però hom no pot parlar amb seguretat d'una reducció dels frares integrants de la comunitat en desconèixer en ambdós casos el nombre de frares absents.

Ja havíem dit al principi que el pare Servès és elegit per al càrrec de provincial en dues ocasions; la primera acaba el 28 d'abril de 1747, i la segona vegada resulta designat durant les eleccions verificades el 15 d'abril de 1758 i ocuparà el lloc fins el 10 d'abril de 1761.⁴⁴ La seua concurrència al capítol on fou nomenat provincial per segona vegada originarà al Convent del Carme unes despeses de 30 lliures, igual quantitat que la invertida per al viatge de l'any 1751 o el posterior de 1765.⁴⁵

La documentació localitzada no ens permet d'estendre'ns gaire més en la seua biografia; és una llàstima no haver pogut trobar el «Llibre Vermell de la Província», on constava part de l'activitat de Servès com a provincial.⁴⁶ Ens cal, doncs, cloure aquest apartat amb la notícia de la seua defunció:

Nuestro Reverendísimo Padre Maestro Fr. Joseph Servès murió en Valencia en 16 de octubre [de l'any 1765].⁴⁷

Servès, orador

Per tal de finalitzar la breu presentació de fra Josep Servès, hem d'efectuar una incursió, ara mínima, a través de la seua producció escrita,

43. ARV; Escrivanies de Cambra, any 1746, exp. 62.

44. AHN; Cod. 426-B, fol. 355.

45. ARV; Clero, 1868. Aquestes despeses no les consignem a tall de curiositat, sinó per tal de verificar l'estabilitat dels preus al·ludida més amunt, ja que el cost dels viatges no es modifica al llarg dels 15 anys de diferència entre la celebració del primer i del darrer Capítols anotats. Vid. nota n.º 38.

46. ARV; Clero, 320: *Tiene el Libro Colorado de la Provincia (...) aora Nuestro Padre M.º Servès.*

47. AHN; Cod. 247-B, fol. 184. Corregim així l'afirmació de Pelegrí LLORENS Y RAGA, quan diu que no sabem quan va morir: *La villa de Catarroja* (Diputació de València, 1976), p. 272.

els dos sermons que té publicats i que hem pogut exhumar. El material no és, dissortadament, abundós i l'anàlisi no podrà resultar, en conseqüència, ni completa ni reeixida.

A l'objecte de poder entendre els seus procediments homilètics, haurem de tornar novament a situar-nos en els moments en què s'incorpora a la vida docent i recordar que es tracta d'una època de transició caracteritzada per fortes polèmiques i, en el cas de la filosofia, per aldarulls i contenciosos que hom ha arribat a qualificar de «guerres»,⁴⁸ les quals tindran la seua fi amb la promulgació de la Reial Cèdula de 1768 per la qual són suprimides les càtedres Suaristes o Antitomistes, i la filosofia ha de ser estudiada, a partir del 1772, amb un sol text seleccionat pel claustre.

La major part de tractadistes coincideixen a assenyalar la pobresa intel·lectual de la Universitat en el període pre-il·lustrat; Vilanova i Pizcueta, en referir-se al reinici de l'ensenyament després de la guerra de Successió, diu que

en la teología se advierte muy palpable la declinación, entregada como estaba al más deplorable casuismo y convertida en semillero de disputas vacías de sentido,⁴⁹

crítica molt contundent però que rebaixava força els epítets desqualificadors que pocs anys abans hi havia vessat Velasco Santos, el qual, en parlar del mateix període històric diu:

invadida, en fin, la Escuela valenciana por aquel devastador torrente de pseudo-filósofos, de verdaderos energúmenos que de otras universidades brotaba y por todas partes se extendía, las mismas cátedras, que tanto habían ilustrado, se vieron profanadas al fin por (...) nulidades verdaderas, tan perjudiciales en la enseñanza como nocivas para el sosiego y la paz de la república.⁵⁰

Malgrat que hem reduït aquestes notes a qui s'haja ocupat d'aquesta Universitat, val a dir que el criteri és general per a les universitats de l'època; criteri fins i tot compartit pels contemporanis de Servès i els immediatament posteriors que posseïen la suficient capacitat crítica. Certament, la retòrica buida, els jocs de paraules, les imatges brillants i les redaccions efectistes eren procediments comuns de l'època, sobretot en l'oratoría de púlpit. Tal era la vacuïtat dels sermons que en l'aprovació de la seua

48. Vid. *supra*, nota 28.

49. F. VILANOVA Y PIZCUETA, *Historia de la Universidad Literaria de Valencia* (València, 1903).

50. M. VELASCO SANTOS, *Reseña histórica de la Universidad de Valencia* (València, 1868), p. 94.

Oración Panegyrica que fa Aureli Beneyto, podem trobar una queixa del censor, ja que

no pocas veces falta a los sermones panegyricos [una autèntica saviesa] con que se destierra los vicios i se aprenden las virtudes, fin principal de la oratoria christiana.⁵¹

Més tard el pare Isla, en el seu conegut *Fray Gerundio de Campazas*, arribarà a ridiculitzar els predicadors que carreguen llurs sermons de floritures *dessubstanciades*, esperpènticament retòriques i condemnades a la més esfereïdora inanitat cultural. Àdhuc Maians es veurà obligat a ocupar-se de la renovació en l'eloqüència.⁵²

No cal dir, tanmateix, que el procés de trànsit al rigor metodològic de la Il·lustració no es produeix de forma brusca, sinó que hi trobem mants esforços d'una bona colla de pensadors que maldaven per actualitzar el pensament acadèmic, per bé que encara no hi havia les condicions culturals necessàries per tal que fos verificat el canvi. La influència dels sistemes filosòfics anteriors i la pressió social i institucional en dificultaren notablement els progressos, fins al punt que els professors de la càtedra antitomista acabaven les disputes si rebien acusacions greus i reivindicaven l'aristotelisme, ço que els equiparava —si més no formalment— amb els tomistes.⁵³ En efecte, catedràtics de filosofia antitomista com Benet Casanova (1742), Francesc Ballester (1743), Agustí Font (1747), Marià Ximeno (1750) i Jaume Pastor (1754), lluitaran amb força per la renovació filosòfica i ensopegaran amb els sectors universitaris més rígidament escolàstics⁵⁴ i àdhuc amb alguns suaristes anquilosats en vells procediments formals.

51. *Oración Panegyrica...*, cit. not. 4.

52. *Pues cómo es (decía Yo) que nunca en la Iglesia de Dios hubo tantos sermones y tantos Predicadores, como hoy, y nunca menos conversiones?*, es queixa Gregori Maians reproduint el plany d'Antoni de Vieira en el seu *Sermón de la Sexagésima*. G. MAIANS, *El orador Christiano, ideado en tres diálogos* (València, 1786), p. IV. Les protestes de l'autor, que l'induiran a escriure *El orador...* són ben constants: *Si queremos confessar la verdad, de ninguna cosa se ha escrito en Español tan flojamente como de la Retórica y Oratoria*; G. MAIANS, *Cartas morales, militares, civiles y literarias de varios autores españoles* (València, 1773), p. 17, i encara, del mateix autor, *Oración que exhorta a seguir la verdadera idea de la eloquencia española* (València, 1727), posteriorment inclosa a *Ensayos oratorios* (Madrid, 1739). Certament, la preocupació de Maians per la renovació de la predicació és pregonament insistent.

53. «Encara que els suaristes teníem més llibertat que no els tomistes en els principis característics, tanmateix seguim fermament Aristòtil», *Carta del Paborde Sales a Gregori Maians*, citada per Vicent PESET, *Gregori Mayans*, op. cit., p. 258.

54. S. ALBIÑANA, *Francisco Ballester...*, op. cit., p. 68. Vid. not. núm. 61.

El pare Servès no sembla participar, almenys exteriorment, en aquest món de vius enfrontaments —no figura en l'extens repertori de personalitats amb les quals Maïans intercanvia correspondència—; per bé, però, que no se'n puga escapolar, de moment tot indica que es vincula prou més a la vida conventual, ço que li permet d'assolir els més alts càrrecs, i a les tasques de la predicació; certament, la documentació del Convent del Carme ens revela viatges, alguns llargs, que Servès realitzava per tal de predicar;⁵⁵ en aquesta darrera funció va adquirir notorietat, repetidament manifestada pel seus censors, com ara Beneyto:

Sólo al oír el nombre de su orador podía formar el dictamen de merecer el permiso para darse a la estampa... En todos sus sermones se manifestó siempre el orador muy sabio,⁵⁶

igual com fra Antoni Miravet i fra Vicent Armengol, companys d'orde:

... sus prendas, tan acreditadas en Cathedras, Púlpitos y prelación,⁵⁷

i, per últim, el doctor Francesc Aparici Ferrandis diu que el pare Servès és

sugeto tan docto i erudito, que sólo oír su nombre me era bastante i robustísimo motivo para su aprobación.⁵⁸

Des d'aquest punt de vista, és ben simptomàtic que un catedràtic doctor en Teologia i definidor de l'Orde no ens haja deixat gaire producció escrita, tret dels sermons, en un moment d'esclat de les edicions, algunes ja comentades. Una raó possible d'aquesta pobresa en publicacions pot ser la ja alludida inclinació per la vida religiosa. Una falta de capacitat de creació o la mediocritat dels seus treballs també podrien sumar-se al nombre de raons que l'induirien a no publicar. El desinterès, tanmateix, pareix

55 Cfr. p. ex. ARV, Clero, 1763: *Me entregó el Maestro Joseph Servès quando se fue a predicar la Quaresma de San Nicolás de Alicante, 47 libras, 17 sueldos, 1 dinero.*

56. Veg. l'aprobació d'Aureli Beneyto al Sermó de Sant Lluç citat a la not. núm. 4.

57. Aprobació de la *Recíproca exaltación...*, *ib.* not. 5.

58. *Ibidem.* De tota manera, els encomis del censor a Servès, és clar, són exageradíssims, fins al punt que arriba a afirmar que *nuestro autor* [pot competir] *con el célebre Areópago de Athenas por sus doctos profesores de todas las ciencias, con el Campidolio de Roma, por la de sus Senadores o Padres de nuestra Patria.* Les lloances continuaran fins al final de l'aprobació. Noteu, però, les referències al món clàssic, pròdigues en els sermons retòricament tradicionals; veg. nots. núms. 62 i 64.

erigir-se com a causa primordial, car no podem oblidar que els dos únics sermons estampats no ho foren per l'interès propi, sinó mercè a iniciatives i expenses alienes.⁵⁹

Potser aquest tarannà de *moderació* —és a dir de no imbricació directa en les «guerres filosòfiques», amb la presa de postura conservadora que això implica, és clar— junt a la notorietat adquirida com a predicador, fossen les raons que dugueren el claustre de la Universitat a designar-lo per a què pronunciés el sermó inaugural del curs de 1747, en la festa de Sant Lluç, que era data tradicional d'inauguració dels cursos acadèmics.⁶⁰

El sermó que hi pronuncia no és —no podia ésser— una peça d'oratoría brillant; en una primera lectura més aviat caldria incloure'l dins l'estil de retòrica preciosista i rebuscada —que tant criticarà després, entre altres, l'illustrat i bisbe valencià Felip Bertran, la major producció homilètica del qual va del període de 1740 a 1780, dates que enclouen la de predicació dels sermons de Servès, que ve a coincidir, més o menys amb *la época de restauración de nuestra oratoria sagrada a fin de sacarla del abismo en que había caído por el culteranismo y el conceptismo imperantes*⁶¹—, amb recargolaments i recursos retòrics que, de vegades, provoquen el somrís; no és, però, de cap manera desdenyable si el situem al bell mig dels dos grans períodes històrics que ens han servit per a titular aquest

59. El primer, imprès l'any 1746 —*Oración Panegyrica del Sapiéntissimo Evangelista San Lucas...*— fou publicat gràcies al mecenatge d'un anònim *devot*, la identitat del qual serà difícil d'escatir; el segon —*Reciproca exaltación entre Dios Sacramentado...*— fou sufragat pels llegs del Convent del Carme, on fou pronunciat.

60. *Joseph Bertran, vedel de la Universidad, suplicante, dice: que todos los años para San Lucas se componen las Aulas para poder leer...*, AMV, *Instrumentos*, 1717, D-22; citat també per M. PESET, *La Nueva Planta*, op. cit., p. 167.

61. Benigno HERNÁNDEZ, *Sermonario manuscrito del Colegio de San Estanislao de Salamanca. Abundantes piezas inéditas del obispo don Felipe Bertran* dins *Revista española de teología* (Madrid, 1982), vol. 42, fasc. 1, pp. 108-109. Adduïm la figura de l'Inquisidor General Felip Bertran, entre altres raons, perquè es formà dins l'escolasticisme, hi fou pròxim al cercles illustrats, i més tard es declararà partidari de l'expulsió dels jesuïtes. Així mateix, cal considerar gairebé coincident l'estada del bisbe Bertran i del nostre carmelita a la Universitat, en la regència de càtedres enfrontades (el bisbe i Inquisidor, si bé fou catedràtic de tomista, també volgué opositar a la càtedra antitomista, tot i que no va aprovar) i el més que probable coneixement que tindrien l'un de l'altre, car Felip Bertran, abans de marxar a Salamanca, fou capellà del patronat del marquès de Dosaigües, senyor de gran nombre de pobles de l'Horta veïns de Catarroja i de València, i va haver de predicar-hi; més tard ingressà al Capítol de la Seu Valentina com a canonge lectoral, segons ens explica B. HERNÁNDEZ a l'op. cit., p. 111. Vegeu també Vicente LEÓN NAVARRO, *El castellanense Felipe Bertran*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LIX (1983), 265-296.

article. Perquè, en efecte, el sermó panegíric de Sant Lluç té tots els elements criticables que hem assenyalat —i una mirada atenta ens proporcionaria més material de *rebuig*—, però hi són insinuades les claus d'ulteriors procediments de creació homilètica —i àdhuc filosòfica—, que convindrà tenir presents.

En primer lloc, salta a la vista l'esforç de l'autor per defugir les llavors tradicionals combinacions de referències religioses amb les mitològiques, d'acord amb un palès intent de circumscripció a citacions vètero-i neotestamentàries amb especial insistència en els salms.⁶² Tampoc no basteix un sermó muntat sobre frases enginyoses que puga admirar l'auditori, sinó que cerca una construcció lògica del seu discurs. En tercer lloc, l'adscripció a l'opinió suarista, en un moment en què es mira més negar allò que fan o diuen *els altres* que no construir res de propi, el fan aproximar als jesuïtes, conservadors en matèries socials o polítiques, però *avançats* pel que fa al món del pensament⁶³ ço que sembla suggerir tímidament el nostre autor amb les constants al·lusions a Sant Pau —inevitables, d'altra banda, en parlar de Sant Lluç, però, innecessàriament excessives⁶⁴—;

62. Així li ho reconeixeran els censors, car Miravet i Armengol parlen de la *erudición sagrada con que los anima*, els seus sermons, i Aparici insistirà en què *todos estos hechos* [el relat de la història dels llegs del Carme que han destacat al llarg de la seua història] *los enlaza el Orador con tal hermosura y propiedad en la acomodación de los lugares de la Sagrada Escritura...*; així mateix actuarà el seu apologeta Beneyto. D'altra banda, el mateix bisbe Climent —conegut com a jansenista radical i que també fou regent de la càtedra tomista— afirma que a partir de l'any 1735, *así como en la Universidad de Valencia se iba introduciendo el buen gusto en los estudios de Filosofía y Teología, así se iba mejorando en su clero la predicación de la divina palabra*; J. CLIMENT, pròleg a Fray Luis de GRANADA, *Retórica eclesiástica* (Barcelona, 1778) cit. per A. MESTRE, *Los humanistas españoles del XVI en la religiosidad de los ilustrados valencianos* dins *Hispania Sacra* (Madrid, 1981), vol. XXXIII, núm. 67, pp. 240-241.

63. Ens haurà de ser permès aquest reduccionisme, car no ens hi podem estendre; les posicions del jesuïtisme vénen estudiades a J. L. ABELLÁN, *Historia del pensamiento crítico español* (Madrid, 1981), vol. 3.

64. Especialment si comparem el seu sermó amb els coetanis —gairebé calcs— igualment dedicats a Sant Lluç, com ara el de Miguel de la SIERRA, *Sermón LI de San Lucas Evangelista* dins *Elogios de los Santos aplicados a los Evangelios de sus fiestas* (Saragossa, 1650), pp. 177-184 i el *Clarín Evangélico panegyrico en una centuria de sermones. Para todas las festividades, calendas de Christo, de María Santísima y de los Santos, y otras de devoción* (València, 1732), pp. 371-377. Les referències a Sant Pau, *el gran Doctor de las Gentes* són recomanades per G. MAIANS, *El Orador Cristiano...*, op. cit., p. VI i *passim*. L'interès de Maians per l'apòstol es posa de manifest quan, en protestar dels predicadors, exclama escandalitzat: *¿Esto es imitar a San Pablo?* cit. per A. MESTRE, *Ilustración y reforma de la Iglesia* (València, 1968), p. 85. En tot cas, recordarem que llavors el confessor de Felip V era

potser convé ara recordar les intenses relacions de la Universitat de València amb la de Cervera mitjançant Maians i Finestres o la resta de jesuïtes cerverins, vinculats a la Càtedra d'Arts, que Finestres pretengué conjuminar amb l'acadèmia maiansiana.

Un altre dels aspectes a considerar és l'intent, d'inspiració jansenista,⁶⁵ d'impregnar de religiositat qualsevol aspecte de la vida front a la ja anunciada i creixent laïcització de la societat; en el panegíric a Sant Lluç hi ha un monumental esforç per dotar la vida cultural de continguts religiosos, car aquest sermó anava adreçat a un públic universitari.⁶⁶ Cal tenir igualment present una certa habilitat erudita que li permet de construir els seus sermons amb passes fermes i segures, ço que li valdrà l'elogi dels seus censors

el jesuïta P. G. Clark. Així mateix, l'erudit d'Oliva recomana de tenir en compte els sermons de Sant Vicent Ferrer, citats pel frare catarrogi, si bé la hipotètica relació l'hem de prendre amb cura car aquest és el moment en què començaren les investigacions històriques sobre el taumaturg valencià. Encara que el carmelita no segueix totes les indicacions de Maians, especialment pel que fa als preferits de l'il·lustrat, els clàssics espanyols del segle XVI, com ara Fra Lluís de Granada i el seu homònim de Lleó i, encara, Arias Montano, Pedro de Soto o Sánchez de las Brozas (entre els consultats per Servès no figura cap dels recomanats pels il·lustrats), val a dir que sí que pren en consideració la relativa a les citacions i l'estructura formal del sermó. *Vid.* G. MAIANS, *El Orador...*, op. cit., p. VI i *Cartas morales...*, op. cit., pp. 209-210; aquestes recomanacions les resumeix A. MESTRE, *Ilustración y reforma...*, op. cit., p. 96. Per al moment del trànsit en l'oratòria sacra, *vid.*, del mateix autor, *La reforma de la predicación en el siglo XVIII* dins *Anales Valencinos* (València, 1976), vol. II, pp. 79-119. Dins el tema dels esforços de modernització del pare Servès i, en concret, de l'anàlisi de la influència que l'obra maiansiana —tan important, com hem vist— haja pogut tenir en el mètode del nostre autor, constatem que aquest s'aproxima força a les notes que sobre les oracions penegíriques deixa escrites Maians a l'op. cit., p. 138. Igualment, els constants recursos als Salms que figuren en els seus sermons podrien ésser considerats com a fàcil procediment perquè el frare els coneixeria de memòria; Servès, però, segueix també el dictat de Maians en les abundoses citacions de textos neotestamentaris, i no solament les epístoles paulines, ans tota mena de referències; àdhuc n'hi trobem dels Llibres Sapiencials i dels Pares de l'Església, també aconsellats pel d'Oliva. La resta dels consultats, tanmateix, pertanyen encara a la vella escola, com ara Flórez, el qual s'oposà a l'edició íntegra de la traducció de l'obra de MURATORI, *Della regolata divozione* i va merèixer la més dura crítica de Maians: *Fraile habia de ser el que sostuviese la superstición frailesca*, cit. per A. MESTRE, *Los humanistas españoles...*, op. cit., p. 39. Servès, no gensmenys, qualificà Flórez de *docto*.

65. Malgrat que l'afirmació hem mirat de formular-la ben desdibuixada, l'atribució de jansenista ha d'ésser presa, és clar, amb moltes reserves, sobretot tenint en compte les anteriors afirmacions.

66. Ço que per a Beneyto representa una major dificultat i converteix el resultat del sermó en més meritori. *Cfr.* l'aprovació cit. a la not. 57.

... la magestad y comprehensió de la idea con que hermosamente entretexe la gloria (...)
 ... I lo más es que todos esos hechos los enlaza el Orador con tal hermosura y propiedad,

pràctica de coherència discursiva no gaire freqüent en l'oratòria sagrada immediatament anterior o coetània de Servès.

Per últim, considerarem com un intent més de modernitat, amb les necessàries cauteles, el recurs a la història que fa en la *Recíproca exaltación...*; no es tracta encara d'una història científica, d'acord amb la concepció que tindran els il·lustrats, com tampoc no l'empra en base a l'utilitarisme que nodrirà els treballs històrics posteriors, sinó més aviat en la recerca de l'edificació dels seus llegs, però l'ús ja en constitueix tot un indici.

Servès, avui

Hem pretès d'atansar-nos a la vida i l'obra d'un personatge que no ha resultat històricament polèmic ni brillant, però que tingué un relleu important en la vida cultural de València durant la primera meitat de la centúria del set-cents. El fet de no figurar als tractats filosòfics ens fa més atractiu el procés de recerca i reflexió posterior, però també en dificulta les possibilitats de síntesi, atès que el material utilitzat és difícilment contrastable. Es tracta, ja ho hem vist, d'una personalitat que ocupa un lloc important dins el marc de renovació intel·lectual, però que forma part d'aquella munió de figures que romanen ocultes sota el pes de brillants *leaders* que, de vegades, ells mateixos han ajudat a construir. Home de conservació i de progrés —més de la primera que no del segon—, ens ajuda a entendre l'evolució del pensament nostrat, la qual no es verifica amb daltabaixos ni peripècies, sinó d'acord amb un lent procés sobre el qual és ocios d'insistir ara.

Només l'aportació de nou material documental i el creixent interès dels historiadors pel període que li va correspondre de viure, junt a un posterior i desitjable estudi de les seues peces d'oratòria, faran possible l'inici d'un debat que contribueixi a un millor coneixement del nostre passat i dels homes que el van fer. De moment, donem satisfacció a la petició que formula A. López sobre donar a conèixer la biografia del carmelità catarrogí.⁶⁷

67. A. LÓPEZ I QUILES, pròleg cit., p. 11.